

SON DÖNEMDE ATASÖZLERİ VE DEYİMLER ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALARDAN İKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (KİTAP ELEŞTİRİSİ)

Ramazan Gülendäm

Özet

Atasözleri ve deyimler, dilimizin söz varlığının en önemli birimlerinden olup deyiş güzelliği, anlatım gücü ve kavram zenginliği bakımından üzerinde detaylıca durulması gereken dil yapılarıdır. Bir dilin anlatım yollarına, o dili konuşan toplumun geçmişine, yaşam biçimine, geleneklerine, inançlarına ve daha pek çok özelliklerine dair önemli ipuçları içeren deyimler ve atasözleriyle ilgili bugüne kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Necmi Akyalçın da, deyimler ve atasözleriyle ilgili olarak daha öncekilerden farklı şeyler söyleme iddiasıyla 2012 yılında Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri DEYİMLERİMİZ ve Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ-Tanımlı Sözlük başlıklarıyla iki kitap yayımladı. Biz bu yazımızda, yakın zamanda piyasaya çıkan bu hacimli çalışmaları, bilimsel bir çalışmada bulunması gereken kriterler açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Atasözleri, deyimler, Türk dili, bilimsel ölçütler.

AN EVALUATION OF TWO BOOKS THAT PUBLISHED ON TURKISH PROVERBS AND IDIOMS

Abstract

Idiom is a group of words or an expression that cannot be translated literally; proverb is a general truth about life that may have been passed on orally. Proverbs are little stories with a moral message; idioms are just a few words used to express a bigger idea. Proverbs and idioms are very important for our language. They contain lifestyles, traditions, beliefs, and many more features of Turkish communities. So far, many studies have been made on proverbs and idioms in Turkish. Asst. Assoc. Dr. Necmi Akyalçın, who is a member of Department of Turkish Language and Literature at ÇOMÜ, published two books in 2012 with the titles "Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri DEYİMLERİMİZ" and "Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ- Tanımlı Sözlük" for saying something different than the previous studies about proverbs and idioms. In this article we will try to evaluate these books in terms of academic criteria.

Key words: Proverbs, idioms, Turkish language, academic criteria.

Türkçenin söz varlığının önemli birimlerinden olan deyimler ve atasözleriyle ilgili bugüne kadar yapılmış pek çok çalışma mevcuttur. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Necmi Akyalçın da, deyimler ve atasözleriyle ilgili olarak daha öncekilerden farklı şeyler söyleme iddiasıyla 2012 yılında *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri DEYİMLERİMİZ* ve *Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ-Tanımlı Sözlük* başlıklarıyla iki kitap yayımladı. Ne var ki araştırmacı, bu hacimli çalışmalarında, kendisinden önce bu alanlarda yapılan çalışmaların pek çoğunu dikkate almamış ve hiç de bilimsel olmayan bu tavrıyla, deyimlerimiz ve atasözlerimizle ilgili sorunları ilk defa kendisi tespit ediyormuş gibi davranmıştır. Ayrıca her iki çalışma, akademik yönden de pek çok sorunu barındırmaktadır. Kitaplarda, teorik ve yöntemsel problemlerin yanında kaynakçayla ilgili de ciddi etik sorunlar söz konusudur.

A. *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri DEYİMLERİMİZ*'deki Terim Bulanıklığı

Deyimlerle ilgili kaleme alınan bu kitapta yer yer terim kargaşası veya anlatılmak istenenin anlaşılır bir şekilde ifade edilmediği görülmektedir. Sözgelimi; “*Deyimler, düşünce, kavram, nesne ve kişilerin durumlarını, özelliklerini yansıtmak için kullanılan ve gerçek anlamın dışına çıkmış özel anlam/anlatım boyutuyla kalıplaşmış söz öbekleridir. Kalıplaşarak özel bir anlatımı yansıtan bu sözlerin dile getirdiği anlam, deyim öbeğini oluşturan sözcüklerin bütün (gerçek, yan, mecaz, terim, argo) anlamlarından ayrı olarak farklılaşmış bir boyutta kullanılır.*” (s. 10, 37) şeklinde iki farklı sayfada aynen tekrarlanan ifadelerde, araştırmacı Dr. Necmi Akyalçın’ın deyimlerin “*özel anlam/anlatım boyutu*” (s. 10, 37) ile neyi kastettiği açık değildir. “Anlatım”, TDK’nin internet adresindeki *Güncel Türkçe Sözlük*’te, “1. Anlatma işi, 2. Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazı ile bildirme, ifade” olarak tanımlanmaktadır. “Anlam” ise, “1. isim, dil bilimi. Bir kelimedden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, meal, fehva, deme, mazmun, medlul, valör. 2. mantık. Bir önermenin, bir tasarının, bir düşüncenin veya eserin anlatmak istediği şey” olarak tanımlanır. Anlambilimde ise “genel ve özel anlam” terimleri şöyle tanımlanır: “*Ortak nitelikleri olan varlıkların tümünü veya bir bölümünü anlatan sözcüklere genel anlamlı sözcükler, ortak nitelikleri olan varlıkların birini anlatan sözcüklere ise özel anlamlı sözcükler denir. Bir sözcüğün genel ya da özel anlamlı olması, birlikte kullanıldığı sözcüğe göre değişir.*” (Aksan 1990: 171-172; Aksan 1999: 48-49). Bu bakımdan, deyimlerin “özel anlam”larının olduğu söylenebilse de “özel anlatım” ifadesi, bizce, uygun bir terim değildir. Dolayısıyla, buradaki terimler, yerinde kullanılmamıştır. Uygun terim ne olmalıdır? “Öznel” mi?

Araştırmacı, “...deyim öbeğini oluşturan sözcüklerin bütün (gerçek, yan, mecaz, terim, argo) anlamlarından ayrı olarak farklılaşmış bir boyutta kullanılır.” (s. 10) cümlesiyle bir kelimenin veya ifadenin “gerçek, yan, mecaz, terim, argo” anlamları dışında “farklılaşmış bir boyut”undan bahsediyor. Nedir bu “farklılaşmış boyut” (veya “farklılaşmış anlam”)? Kelimenin anlamsal görünümüyle ilgili bu “yeni” tabiri Dr. Akyalçın’ın açıklaması gerekir.

Dr. Akyalçın, aynı paragrafın sonunda, az önce söyledikleriyle çelişen şu ifadeleri kullanıyor: “Çünkü burada, söz öbeğini oluşturan sözcükler de öbeğin tamamı da gerçek anlam boyutundan ayrılmış ve tamamen farklı bir anlam boyutuna geçmiş, yani söz öbeği olarak değişmece/mecaz anlam kazanmıştır.” (s. 10). Hâlbuki araştırmacı, yukarıda, oluşan yeni söz öbeğinin “sözcüklerin bütün (gerçek, yan, mecaz, terim, argo) anlamlarından ayrı olarak farklılaşmış bir boyutta kullanılır” olduğunu yani mecaz anlamın da dışında “farklı” bir boyutta/anlamda kullanıldığını savunmuştu. Buradaki çelişki, çok açıktır. Aynı çelişki, çalışmanın başka yerlerinde de karşımıza çıkıyor.

Doğan Aksan’ın kelimenin anlamıyla ilgili yaptığı çalışmalarında, kelimenin anlamı, “temel ve yan anlam” olarak sınıflandırılmıştır (Aksan 1990: 172-173 ve 180-192; Aksan 1999: 50-60). Bunun yanında “terim” ve “argo” anlamları üzerinde de durulmuştur. Doğan Aksan’ın çalışmalarına göre kelime, aktarmalar yoluyla anlam kazanır. Bu aktarmalardan biri, “deyim”; diğeri, “ad aktarması”dır (Aksan 1999: 113-122). Deyim aktarmaları; insandan doğaya, doğadan insana, doğadan doğaya aktarma şeklinde gerçekleşir; bunlar edebî sanatlar arasında istiarelere karşılık gelir ve benzetme temellidir. Ad aktarmaları ise klasik edebiyatımızda mecaz-ı mürsel olarak adlandırılan ve benzerlik ilişkisi olmadan yapılan anlam aktarmalarıdır. Edebî sanatları konu alan birçok kitapta anlam; “gerçek”, “yan” ve “mecaz” anlamları olarak üçe ayrılabilir. “mecaz”, Doğan Aksan tarafından, kelimenin “yan” anlam kazanma yollarından biri olarak yorumlanır. Mecaz, somut anlamlı bir kelimenin soyut yan anlam kazanması olarak yorumlanarak da kafa karışıklığı giderilir (Aksan 1999: 118-120). “Mecaz”ın başka bir anlam türü olarak yorumlanması, belki de İngilizcedeki “metaphor, simile, figurative expression, trope” kelimelerinin hepsinin Türkçeye “mecaz” olarak aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Bu bilgilere göre, araştırmacının “deyim öbeğini oluşturan sözcüklerin bütün (gerçek, yan, mecaz, terim, argo) anlamlarından ayrı olarak farklılaşmış bir boyutta kullanılır” yargısındaki “anlamlarından ayrı olarak farklılaşmış bir boyutta kullanılır” ifadesi, ne dilbilgisel ne de dil bilimsel bir tabana oturmaktadır. Araştırmacının, “farklılaşmış bir boyut”la anlatmak istediği nedir?

“Sinekten yağ çıkarmak, pişmiş aşı su katmak” deyimlerini açıkladıktan sonra “böylesi gerçek anlam ve olguları göz önüne alarak söz öbeğinin başka durumları

anlatmak için bir tür benzetmeyle, (...) deyimler oluşturulabilmektedir. Böylesi bir anlam değişimi ve dönüşümü geçirmediği sürece bir söz öbeğinin deyim olması olası değildir.” (s. 10) ifadesini kullanan araştırmacı, burada, “somutlaştırma ya da mecaz” olarak tanımlanan anlam kazanma yoluna mı işaret etmek istemiştir? Gerçekten de deyimler, “somut bir olaydan yola çıkarak soyut bir durumu ifade eden” söz kalıplarıdır. Bu da, bir mecazdır. Bir anlam biriminin mecaz olarak kabul edilmesi için “soyut yan anlam kazanmış olması” gerekmektedir. Araştırmacının, “farklı bir anlam boyutuna geçmek” (s. 10) veya “öylesi bir anlam boyutuna geçmesi gerekir ki” (s. 11) şeklinde ifade ettiği düşüncelerinde anlatmak istediği bu mudur? Eğer bu ise, en azından anlam değişimleri konusunda geniş bilgi verilmiş olan Doğan Aksan’ın *Anlambilimi ve Türk Anlam Bilimi* adlı çalışması kaynak alınarak terimlerdeki bulanıklık giderilebilirdi.

Araştırmacı, çalışmasında, “Bir söz öbeğinin deyim olabilmesi için öylesi bir anlam boyutuna geçmesi gerekir ki artık o anlam boyutunu deyimler sözlüğü dışındaki sözlüklerde bulamamalıyız. Yani Türkçe sözlüklere bakıldığında deyim olan bir söz öbeğini oluşturan sözcüklerin tek tek bütün (gerçek, yan, mecaz terim, argo) anlamlarını aşan, farklı bir boyutta bir anlamın ortaya çıkmış olması gereklidir. ‘Etekleri zil çalmak’ deyiminin artık ne etekle ne zil çalmakla bir ilgisi vardır. Aynı şekilde ‘Hamama gider kurna beğenmez, düğüne gider zurna beğenmez’ deyiminde de hiçbir şeyi beğenmeyen bir kişinin durumu anlatılmaktadır. Gerçekte kişi ne hamamın ne düğüne gitmekte ne de kişinin zurna ve kurna ile ilgisi bulunmamaktadır. (...) Kalıp sözdeki hamam, kurna, düğün, zurna değişmeceli/mecaz anlatıma yönelik bir beğenmeme işlevi yüklenmiştir. Bundan dolayı beğenmeme sözcüğündeki gibi gerçek anlamda kullanılan sözcükleri de söz öbeğinden ayrı düşünmemek gerekir. Tek başına hiçbir şeyi beğenmez demekle bu söz kalıbı içinde beğenmez demek, anlamsal bağlamda aynı şeyler olmasa gerek.” (s. 11) diyor. Çalışmasının 10. sayfasında deyimlerin gerçek, yan, mecaz, argo ve terim anlamlarından farklı bir anlam boyutunda olduklarını söyleyen araştırmacı, yukarıdaki alıntıda deyimlerin mecaz anlamlı olduğunu bildirirken kendisiyle çelişmektedir. Deyimler, mecaz mıdır; değil midir? Terim bulanıklığı olduğu gibi düşünce bulanıklığı da burada göze çarpmaktadır. Ayrıca, araştırmacının “deyimleşmiş söz öbeklerini deyimler sözlüğü dışında bulamamalıyız” yargısı da, doğru değildir. Sözlüklerin niteliklerine ve hitap ettikleri alanlara göre bu, değişiklik gösterebilir. Genel ya da ansiklopedik sözlüklerde bunlar bulunabilir.

Araştırmacının “Kalıp sözdeki hamam, kurna, düğün, zurna değişmeceli/mecaz anlatıma yönelik bir beğenmeme işlevi yüklenmiştir.” (s. 11) yargısındaki “hamam, kurna, düğün ve zurna” kelimelerinin yan anlam kazanarak “mecaz anlatıma yönelik beğenmeme işlevi yüklenmeleri” ifadesi, iki yönden eleştirilebilir. Birincisi

“işlev” terimi, *anlamla ilgili değil görevle ilgilidir*; bu yüzden burada “beğenmeme işlevi”nden değil “anlam”ından söz edilmelidir. İkinci olarak da, “beğenmemek” eylemi bulunmadığı sürece bu deyimden bu anlamın çıkarılmaması gayet doğaldır. Deyime yapıcı ve anlamca olumsuzluk anlamı katan, zaten “beğenmemek” kelimesidir. Diğer bütün kelimeler, kullanıldıkları bağlam içinde mecaz olacaklardır; ister deyim olsunlar ister olmasınlar onların mecazlaşmaları “beğenmek” kelimesine bağlı değildir. Bir başka gerçekse, eylemlerin anlam kazanmaları kendilerinden önceki kelimelerle mümkündür. Bu nedenle Oya Adalı, “Türkçede Biçimbirimler” adlı çalışmasında eylemleri, “ardıl, bağımlı biçimbirimler” olarak sınıflandırır (Adalı 1979: 106-107). Bu durumda bir birliğin deyim olup olmadığına karar vermek için tek tek kelimelerin kazandıkları anlamlar değil topluca verdikleri anlamlar göz önünde tutulmalıdır. Her bir kelime ya da söz, dilbilime göre bir kavram birimidir; ister tek kelimedenden ister birden çok kelimedenden oluşsun tek bir kavramı karşılayan gösterge, bir anlam birimidir. Öyleyse deyimler de, birden çok kelimedenden oluşsalar bile tek bir durumu karşılarlar. Bu nedenle, onların teker teker yan anlam kazanmalarına değil; deyimi oluşturan kelimelerin dizim ve bağlam ilişkileri içinde, birlikte kazandıkları anlama bakılmalı ve deyim olup olmadıkları bu şekilde değerlendirilmelidir. Örneğin; araştırmacının verdiği örnekte de olduğu gibi “etek, zil, çalmak” kelimeleri, ancak “etekleri zil çalmak” şeklinde dizildikten ve uygun bağlamda kullanıldıktan sonra “çok sevinmek, alınan sevinçli bir haber üzerine telaşa ve heyecana kapılmak” anlamını verecektir. İşte bu bütün, soyut ve anlaşılması güç bir durumu, temel anlamı somut olan kelimelerle anlatır ve hepsi bir arada mecaz/soyut/yan anlama geçer. Kelimelerden birinin bulunmaması, göstergeyi/kelimeyi başka bir durumu karşılar hâle getirir. Mecaz da olabilirler; ancak deyim oluşması için “kalıplaşma” gereklidir.

Sayın Necmi Akyalçın’dan yaptığımız yukarıdaki alıntıda geçen “*anlamsal bağlamda aynı şeyler olmasa gerek.*” (s. 11) yargısındaki “*anlamsal bağlam*” ifadesi, yanlışır. *Büyük Türkçe Sözlük*’te “bağlam”, “1. Herhangi bir olguda olaylar, durumlar, ilişkiler örgüsü veya bağlantısı, kontekst. 2. (dil bilim) Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü, kontekst.” olarak tanımlanır. “Bağlam” terimi, dilde bir kelimenin ya da dilsel birimin anlamını belirleyen ilişkiler bütünüdür. Araştırmacı, “anlamsal açıdan” veya “anlam bakımından” mı demek istemektedir? Gündelik hayattaki konuşma dilinde çok sık bir şekilde kullanılan “bağlam” kelimesinin özellikle “deyimler” ve “anlam bilim” konusunda yapılmış bilimsel bir araştırmada oldukça dikkatli kullanılması gerekmez mi?

Araştırmacı, “*titizlik göstermek, aday göstermek, çaba göstermek*” (s. 15) gibi öbeklerin deyim olarak kabul edilmemesi gerektiğinin nedenini, bu öbeklerinin ger-

çek anlamlarının dışına çıkmamalarına bağladıktan sonra şu sonuca varır: “... gerçek anlam boyutundan farklı bir boyuta geçilerek öbek olarak değişmece/mecaz anlamında kullanılmaktadır. Böylesi boyutlar anlamsal ve yapısal olarak deyim boyutunda değerlendirilmelidir.” (s. 16). Araştırmacının deyimleri belirlemekteki ölçütü, “anlam” mıdır, yoksa “yapı” mı? Deyimler; “anlam öbekleri” midir, “yapı öbekleri” mi? Bunlar “yapı öbekleri” ise, araştırmacının deyim olarak kabul ettiği yapısal ölçütleri daha net bir biçimde ortaya koyması gerekir. Deyimler, diğer öbekler gibi, dilin kullanıcılarına tanıdığı yapısal imkânlar dâhilinde bir araya gelecek kelimelerdir. Örneğin “*körün taşı*”, dizimsel olarak belirtili ad tamlaması iken kullanıldığı bağlamda anlamsal olarak “*rastlantı sonucu birine zarar veren, hesapta olmayan iş*” anlamını kazandığında deyim olarak sınıflandırılır. “Yapı”, kelimenin basit, birleşik ya da türemiş olarak sınıflandırılmasıdır. Sözdizimsel ölçütler göz önünde tutulduğunda ise; ad tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu gibi öbeklerden söz edilebilir. Öbeğin yapısı, onun deyim olup olmadığına delil olabilir mi? Örneğin; araştırmacının 16. sayfada deyim olarak kabul ettiği “*kapıyı göstermek*” öbeği, dizimsel olarak “Nesne-Yüklem/Eylem” olarak parçalanabilir. Yapısal olarak basit, birleşik ya da türemiş değildir.

Yapısal açıdan bakıldığında anlamca kalıplaşmış bileşik eylemler konusu, sözdizimi alanında çözümlenebilmiş bir sorun değildir. Bu konuda görüşler farklı ve kafa karıştırıcıdır. Neyin deyim olarak kabul edilip neyin edilmeyeceğinin yanında bir de öbeğin ne olduğu hususunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bir kısım araştırmacı; deyimleri, kalıplaşmış öbekler olarak kabul ederek bunları tamlamalar ya da birleşik kelimeler başlığı altında inceler. Bazı araştırmacılar da; deyimleri, sözlük birimsel olarak anlam öbekleri olarak kabul edip yapısal ya da dizimsel olarak herhangi bir tamlama/öbek sınıfına dâhil etmez.

Araştırmacının s. 16-17 arasında deyim olmadıkları için araştırma dışında bıraktığı örnekler için ölçütler tek tek uygulanmış mıdır? Örneğin, sayılanlar arasında “öfkesi topuğuna sıçramak” ya da “arası ballı şekerli” ve “leke sürmek” örnekleri gerçek anlamlı mıdır ve bu nedenle mi deyimler arasına alınmamıştır? Bunlar arasından “leke sürmek” öbeğini ele alırsak, “Onun ailemize sürdüğü lekeyi unutmadık.” yargısındaki sıfat fiil öbeği biçimindeki “leke sürmek” öbeği gerçek anlamda mıdır? Deyim değil midir? Ya da yine aynı sayfalardaki örnek grubu içinde “cendereye sokmak” öbeği, şöyle bir yargıda deyim midir yoksa değil midir?: “Bu yanlış davranışlarıyla kendini bir cendereye soktu, bakalım müdürün elinden nasıl kurtulacak?” Araştırmacı, görüldüğü gibi, titiz bir ayıklama yapmamış gibi görünmektedir.

Yine “arası ballı şekerli” kelime öbeğinin neden deyim kabul edilmediği de, araştırmacının ölçütleri açısından düşündürücüdür. Araştırmacı, bir öbeğin deyim sayılabilmesi için yegâne ölçüt olarak öbeğin mecazlaşmasını kabul etmekteyken “arası ballı şekerli” mecazını neden kabul etmediğini açıklamalıydı. Buradaki kanaat,

“ballı şekerli”nin ikileme olarak kabul edilmesinden mi ortaya çıkıyor? Araştırmacı, yapısal ölçütlerle anlamsal ölçütleri birbirine karıştırmaktadır.

Araştırmacının, 19. sayfada “Yardımcı Eylemlerle Oluşturulan Öbekler” başlığı altında ad ve yardımcı eylemden oluşan “baş tacı etmek” (s. 27) birliğini deyim olarak kabul etmediği görülmektedir. Araştırmacının, “hamama gitse kurna beğenmez, düğüne gitse zurna beğenmez” (s. 11) deyiminde “beğenmek” kelimesine yaptığı yorumla bu yorum çelişmektedir. Çünkü “Baş tacı”, sözlükte “a. 1. Çok sevilen kimse. 2. Çok beğenilen şey.” anlamındadır. Taç “a. (ta:cı) 1. Soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık 2. Gelinlerin başlarına takılan süs. 3. Genellikle göz düzeyinden yüksek mobilyaların üstlerindeki kabartmalı, oymalı, süslü bölüm. 5. esk. Bazı tarikatlarda şeyhlerin giydikleri başlık.” olarak tanımlanır. Somut anlamdadır; “güç, soyluluk, iktidar gösteren değerli bir başlık” anlamından yola çıkılarak baş tacı: “a. 1. Çok sevilen kimse. 2. Çok beğenilen şey.” anlamını kazanır. Bu, soyut yan anlamdır ve mecaz örneğidir. Kelimenin eylem olabilmesi için Türkçe gramer kurallarına göre ya eylemden ad yapan bir ek ya da “et-, ol-, kıl-” yardımcı eylemlerinden biri getirilmelidir. Söz konusu öbekteki “etmek” kelimesi, anlamsal değil dil bilgisel bir birimdir. Sadece “baş tacı” öbeğini “çok sevmek ve saymak, el üstünde tutmak” şeklinde eylem biçimine getirir. Böylece “baş tacı” deyimini, eylem biçimine dönüştür. “Baş tacı”, deyim ise; “baş tacı et-“ biçimi de, deyimdir. Aynı araştırmacı, “bir çuval inciri berbat etmek” öbeğini ise, “etmek” yardımcı eylemine rağmen deyim olarak kabul edilmiştir. Araştırmacı, kendi içinde tutarlı değildir. Bu durumda ölçütler, genel geçer olmaktan çok keyfileşmektedir.

Sözlüklerdeki deyimler incelenir ve sınıflandırılırken verilen örnekler arasından örneğin “üçkâğıda getirmek, üçkâğıt açmak” öbekleri için şunlar söylenir: “Örneğin benzeri bir özellik; hile, düzen, dolap anlamıyla sözlüklerde geçen üçkâğıt sözcüğüyle oluşturulan öbeklerde de karşımıza çıkmaktadır. Üçkâğıda getirmek, üçkâğıt açmak gibi söz öbekleri de deyim olarak değerlendirilmiş ve örnek alınan beş çalışmada madde başı yapılmıştır. Anlamları da yine aynı doğrultuda olan kandırma aldatma, hile yapma biçiminde verilmiştir. Düz, sözlük anlamıyla açıklanan söz konusu öbeğin deyim olarak değerlendirilmesi sağlıklı bir yol olmasa gerek.” (s. 27).

Ancak durum böyle değildir. Üçkâğıt, bir iskambil oyunudur. İki aynı biri farklı üç iskambil kâğıdı ile oynanır. Kelimedeki hile anlamı ona sonradan yüklenmiştir. Üçkâğıdı karıştıran ve açan kişi, üçkâğıt açmak işini gerçekleştirir ve “üçkâğıtçı” adıyla anılır. Hileli bir oyunda oyuna para koyarak sürekli kazanan ve “keriz” adı verilen parası hile ile elinden alınacak olan kişiyi oyuna çekecek kişiler vardır. Bunların yaptığı iş, “kerizi üçkâğıda getirmek” ya da “üçkâğıda bağlamak” olarak adlandırılır. Bu gerçekten yola çıkılarak Türkçede “üçkâğıda bağlamak (getirmek): karşısındakini şaşırtarak aldatmak.” anlamında genelleşerek deyimleşmiştir. Her ne

kadar kelimenin anlamında “hile” kavramı bulunsa da somut ve gerçek bir olaydan yola çıkılarak içinde “hile ve aldatma” bulunan bütün durumlara karşılık olarak kullanılmaktadır. Bu durumda deyim, deyim olma şartlarını taşıdığı görülmektedir. Buradan, araştırmacının ölçütü doğru olsa da uygulamada aksadığı anlaşılmaktadır.

Yine “aralarına karaçalı gibi girmek” (s. 27) “Yardımcı Eylemlerle Oluşturulan Öbekler” arasında örneklenmiştir. Türkçede yardımcı eylemler arasında “gir-” eylemi yoktur. Burada bir sınıflandırma hatası vardır. İkinci olarak, öbeğin deyim olarak kabul edilmemesinin nedeni nedir? Burada bir benzetme anlamı bulunsa da “gibi”, artık tek başına düşünülemez; “aralarına karaçalı gibi girmek” topluca mecazlaşmıştır. “Gibi” edatının benzetme özelliği gramatik olarak bulunsa da burada artık öbek topluca somut bir anlamdan soyuta geçerek mecazlaşmıştır. Yine aynı örnekler grubu içinde “baş ağrısı/baş ağrısı olmak” öbekleri, deyim olmayan örneklerle dâhil edilmiştir. “Bu iş de baş ağrısı oldu bize.” gibi bir örnekte bağlam içinde değerlendirildiğinde “baş ağrısı” somut bir anlamdan soyuta geçmiş “rahatsızlık veren durum, olay” anlamını taşımaya başlamıştır. Öyleyse, deyimdir. Araştırmacı, sözlüklerdeki listelerde bulunan öbeklerin birçoğunu bağlamları içinde sınımadan almıştır. Bu da araştırmanın tutarlılık ve güvenilirliğini zedelemektedir. Dahası, araştırmacı, “aralarına karaçalı gibi girmek” kelime öbeğini burada deyimler arasında saymadığını ifade eder. Ancak, s. 36 ve 37’de, “Benzetmeler” başlığı altında “*Agop’un kör kazı gibi yutmak, su gibi ezberlemek, zeytinyağı gibi su yüzüne çıkmak*” kelime öbeklerini, “benzetmeden öteye geçerek farklı bir anlama geçtiği” için deyim sayar. Bu durumda, “aralarına karaçalı gibi girmek” de, aynı nedenle deyim sayılmalıdır.

Bu şekilde “anasından doğduğuna pişman olmak, işi duman olmak, kalpleri bir olmak” gibi birçok sözün bağlam içinde kendi somut anlamlarında kullanılmadığı, soyutlaştığı yani mecazlaştığı görülür. “Kalıbının adamı olmak” ifadesinde “kalıp” kelimesi, somut temel anlamda, “1. Bir şeye biçim vermeye veya eski biçimini korumaya yarayan araç. 2. Biçki modeli, patron. 3. Genellikle küp biçiminde yapılan.” şeklinde tanımlanır. Kelimenin temel anlamı, somuttur. Bu somut anlamdan çıkarak soyutlaşan kelimeler, mecaz anlam denen yeni anlamlar kazanırlar. TDK’nin *Büyük Türkçe Sözlük*’ünde bunlar, “4. Gösterişli görünüş. 5. Biçim, durum. 6. Yenilikten uzak, özgün olmayan.” olarak belirtilir (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid= TDK. GTS.53c3ca5fc6aec4.52346520). Bu mecazlar ya da yan anlamlar, dilin içinde kelimenin kullanılışından -bir deyimde veya atasözünde, bir şiir ya da romanda hatta gündelik bir konuşmada- ortaya çıkar. Yani sözlükte bu mecazların tek başına kaydedilmiş olmaları, “kalıbının adamı olmak” gibi öbeklerin deyim olmadıklarına örnek gösterilemez. “Kalıp” kelimesi, bu öbek içinde “gösteriş, biçim” anlamını kazanmış; tespit edilen bu anlam, sözlükte, “mecaz” olarak temel anlamın yanında kaydedilmiştir.

Araştırmanın 28. sayfasındaki “Sıfat ya da Zarf Görevli Sözcüklerle Oluşturulan Söz Öbekleri” başlığı altında deyimler sözlüğüne alınmaması gereken sözlerin incelendiği bölümdeki “*Türkçe sözlüklere bakıldığında kimi sözcüklerin gerçek, mecaz veya yan anlamlarının açıklamada verildiği, yani sözcüğün bu sözlük anlamlarıyla sözlüklerde sunulduğu görülmektedir.*” cümlesinden araştırmacının “temel/gerçek ve sözlük anlam” terimlerinin “mecaz ve yan anlam” terimlerinden farklı olduğunu gözden kaçırdığı anlaşılmaktadır. Oysaki tüm dilbilgisi kitaplarında “temel/gerçek ve sözlük anlam” terimlerinin birbirleri yerine kullanıldıkları, bunların kelimenin tek başınayken konuşanın veya dinleyenin aklına gelen ilk anlamı karşılayan terimler olduğu anlatılır. Araştırmacının, araştırma alanı içine giren semantik ve leksikoloji hakkında ve bu alanlarda kullanılan terimler konusunda sıkıntıları olduğu söylenebilir.

“Sıfat ve Zarf Görevli Sözcüklerle Oluşturulan Söz Öbekleri” başlığı altında, “*Ancak böylesi sözcükler mecaz veya yan anlamlarıyla öbeğeştikleri ad veya eylem olan sözcüklerle oluşturdukları söz öbeğiyle tekrar deyimler sözlüklerine de deyim olarak alınmaktadır. Bu türden söz öbeklerinde aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi birinci sözcük yan veya mecaz ya da gerçek anlamları ile öbekteki sözcüğün ya sıfatı/önadı ya da zarfı/belirteci durumundadır.*” (s. 28) diyen araştırmacının, yine yapısal ve dizimsel özelliklerle anlamsal özellikleri birbirine karıştırdığı görülmektedir. Bir kelime, dil içinde kullanıma girdiğinde kaçınılmaz olarak sıfat, zarf, özne, yüklem, tamlayan ya da tamlanan olur. Burada eleştirilmesi gereken, dizimsel unsurlar değildir. Burada TDK’nin eleştirilmesi gereken yönü, tıpkı araştırmacının yaptığı gibi, dizimsel ve anlamsal ölçütleri birbirlerine karıştırmasıdır; acaba araştırmacı da, 29. sayfada saydığı örnekler arasındaki “açık elli, açık kalpli, sivri dilli, yüzü yumuşak” gibi öbekleri, sadece sıfat tamlamasından oluşmuş bileşik sıfat oldukları için mi dışarıda tutmuş ve deyim saymamıştır?

“Açık elli” öbeği, dizimsel olarak sıfat tamlamasından oluşmuş bileşik sıfattır ve kendinden sonra gelen bir isimle sıfat tamlaması yapar. Buna itiraz edilemez; ancak öbeğin anlamsal yapısı düşünülecek olursa “açık” ve “el” kelimeleri tek tek ele alındığında -yani temel/gerçek/sözlük anlamları düşünüldüğünde- bu kelimelerin somut anlamlı kelimeler oldukları görülür. “Açık” kelimesi “mavi” kelimesiyle yan yana geldiğinde oluşacak dizimsel öbek, sıfat tamlamasıdır; ancak, bu durumda, “açık” kelimesinin sözlük anlamı, “kapalı olmayan”dan “koyu olmayan”a geçer; yani kelime, yan anlam kazanır. Ne var ki, buradaki anlam, mecaz değildir, soyut anlam kazanmamıştır. “Açık elli” öbeğinde ise kelime, öbek olarak, “bonkör, para harcamaktan çekinmeyen” anlamlarına geçer; artık ne “açık” ne de “el” kelimelerinin gerçek/temel/sözlük anlamları ile ilişkisi bulunmaktadır. Öbek içindeki bu kelimeler, artık soyut yan anlama ya da mecaz anlama geçmişlerdir. “Bonkör, para harcamaktan çekinmeyen” anlamı, sadece “açık” ve “el” kelimeleri yan yana geldiğinde ortaya çıkar. Bu bir anlam kalıplaşması olayıdır ve dizimsel olarak hangi kategoride olursa olsun deyimdir.

“Sivri dil, katı yürek, yufka yürek, tatlı dil” gibi yapılar, değişmecenin/istiarenin boyutlarıdır. Bunlar; doğadan insana, insandan doğaya, doğadan doğaya ya da duyular arasında gerçekleşebilir. Burada, bir öbeğin deyim olup olmadığını belirleyen ölçüt, öbeği oluşturan kelimelerin dili konuşanların zihninde soyut bir yan anlama geçmesi ve hep aynı kombinasyonda, hep aynı anlamı verecek şekilde kalıplaşmasıdır.

29. sayfada Akyalçın, kimi kelime gruplarının (acı çığlık, acı dil, acı feryat gibi) deyim kabul edilmelerine itiraz ediyor. Haklıdır. Peki, mecaz anlam kazanan bu ifadeler, deyim değilse nedir? Akyalçın, bu mecazlı söyleyişlerin nasıl adlandırılması gerektiğine dair fikrini de ortaya koymalıdır.

“Ancak, “kocası ablamın gözünü boyamasını beceriyor, yaptığı yanlışlar konusunda hiç açık vermiyor” dendiğinde artık bu söz öbeği deyim boyutuna geçmiştir. Çünkü ne göz ne de boyamak gerçek, yan ya da mecaz anlamındadır. Bu söz kalıbı/öbek artık özel bir anlatım aracı boyutuna geçmiş ve deyim olmuştur.” (s. 30) ifadesinde araştırmacı, göz ve boyamak kelimelerinin gerçek, yan ya da mecaz anlamında olmadığını söyler; bunlardan birinde değilse hangisindedir? Kelimenin başka bir anlam boyutu anlambilimciler ya da dilbilimciler tarafından tespit edildiyse kaynak gösterilerek bu boyut adlandırılmalıdır. Araştırmacı tarafından yeni bir kavram olarak üretiliyor ise “özel bir anlatım aracı” kavramı, net bir şekilde tanımlanmalıdır. Anlam ve anlatımın farklı şeyler olduğu 10. sayfadaki ifadeler eleştirilirken açıklanmıştı. Araştırmacı, sürekli aynı belirsiz kavramları tekrarlıyor; ancak, bu yuvarlak ve belirsiz kavramların içini dolduramıyor.

Araştırmacı, “6. Argolar” (s. 31-32) başlığı altında, argo kelimelerin deyim kategorisine sokulmaması gerekenlerini de ince bir eleme süzgecinden geçirmemiş görünüyor. Verdiği örneklerdeki “madik atmak” öbeğindeki “madik”in bir misket oyunu olduğu tespitini yapıyor. Burada “madik” oyununun incelenmediği ve “madik atmak” eyleminin gerçekte ne anlama geldiği araştırılmadan doğrudan doğruya sözlükte kaydedilmiş anlamından yola çıkılarak bir yargıya varıldığı anlaşılmaktadır. Argo kelimelerin özellikle yabancı dillerden seçilmiş kelimelerden oluşturuldukları ve somut temel anlamlarının dışında kullanıldıkları, çalışmalarla tespit edilmiştir; ancak bunlar, yine araştırmacının kaynakçasında anılmamıştır. Bu da, bu bölümün de diğerleri gibi yüzeysel bir biçimde değerlendirildiğini göstermektedir. Argo kelimelerle ilgili en basit ve en kolay ulaşılabilecek kaynak, yine Doğan Aksan’ın bizim daha önce adını andığımız eserleridir (Aksan 1999: 61-68 ve 111-120).

Araştırmanın 36. sayfasındaki “10. Benzetmeler” başlığı altında yapılan yorumlara gelince; “Bir canlının veya herhangi bir nesnenin özelliklerinden faydalanılarak yapılan aşağıya alınan türden benzetmelerin oluşturduğu söz öbekleri deyim değildir. Çünkü anlamsal olarak söz öbeği yalnızca benzetme amacıyla kullanılmıştır.” ifadelerinde “benzetme”nin tanımı yapılmamıştır. Araştırmacı, benzetmeyi net bir şekilde tanımlamadan neyin deyim olup olmayacağını açık bir şekilde anlatamaz.

Kelimenin kazandığı yan anlamların temelinde benzetme vardır. Yan anlam kazanma yolu mecaz da olsa aktarma da olsa insan, ilişki kurmada benzetmeden yararlanır. Benzetmenin kimi yönlerinin eksilmesi, mecaz ve istiare gibi yan anlamları ortaya çıkarır. Ad aktarması (mecaz-ı mürsel) dışındaki yan anlamlar benzetmeye dayanır. Bu durumda, “Çünkü anlamsal olarak söz öbeği yalnızca benzetme amacıyla kullanılmıştır.” itirazı geçersizdir.

Sayın Akyalçın, deyim sözlüklerine alınmış olan bazı kelime ve kelime gruplarının deyim olarak ele alınmasına itiraz ediyor. Bu itirazında da kesin ifadeler kullanıyor. Mesela, “göstermek” fiili ile oluşturulan “özen göstermek, aday göstermek, nezaket göstermek, saygı göstermek, telaş göstermek” gibi yapıların deyim değil de birleşik fiil olması gerektiğini belirtiyor. Bu düşüncesine de delil olarak iki kelimenin de anlamını kaybetmemesini gösteriyor. Hâlbuki verdiği örneklerden bazılarında “göstermek” fiili anlamını kaybetmiştir. Akyalçın, “kapıyı göstermek” yapısını deyim olarak, “cesaret göstermek” yapısını ise birleşik fiil olarak kabul ediyor. Bu iki kabul arasında bir tutarsızlık vardır; çok tartışılan bu gibi yapılarda kesin hükümler vermekten kaçınılmalı veya sağlam gerekçeler göstermeli idi. Yine Akyalçın’ın deyim olarak kabul etmediği “oyun etmek, uşaklık etmek” gibi yapıların kesinlikle deyim olamayacağını söylemek zordur. Akyalçın, deyim sözlüklerinde yer alan “akşamcı, kaşarlanmış, sudan, gözde, gedikli” gibi kelimelerin deyim sayılmasına karşı çıkıyor. Bunların neden deyim olamayacağını bilimsel yolla açıklamıyor, sadece bunlar deyim olamaz deyip geçiştiriyor. Geçtiirdiği gibi bu tür kelimelerin nereye dâhil edilmeleri gerektiği konusunda herhangi bir teklifte de bulunmuyor (s. 14-16, 19, 21, 31).

Kitabın “Dolaylamalar” kısmında, yazı boyunca sürekli tekrarlanan deyimlerle ilgili tanım bilgisi yine karşımıza çıkmaktadır. Akyalçın’ın burada savunduğu “bir söz öbeğinin deyim sayılabilmesi için en az iki sözcükten oluşması...” (s. 37) şeklindeki görüşü çok tartışmalıdır. Bu ifade, bilimsel bir makalede daha yumuşatılarak verilmeli idi.

Araştırmacı, ayrıca, metinde sık sık “sözlük anlam” ifadesini kullanıyor. Ancak bu ifadeyle neyi kastettiği net değil. Kelimenin, “gerçek” anlamını mı, yoksa “sözlükte yer alan/kaydedilen tüm anlamlarını” mı?

Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri DEYİMLERİMİZ’deki Yazım, Noktalama Yanlışları ve Anlatım Bozuklukları

Kitapta pek çok yazım ve noktalama sorunu ile anlatım bozukluğu mevcuttur. Bunlardan bazılarını değinecek olursak;

“Burada **söylenenlerin** içerisinde doğru olmayanlar varsa onlar da yapılacak değerlendirmeler sonucunda çalışmadan çıkarılacaktır.” (s. 12) cümlesinde “**söyle-**

nilenlerin” kelimesi, gramatik olarak hatalıdır. İki edilgenlik eki gereksiz yere art arda kullanılmıştır; burada “*söylenenlerin*” kelimesi kullanılmalıydı.

“*Bu çalışmada yapılmak istenen güzel ve köklü dilimize küçük de olsa deyimlerin değerlendirilmesi, söz öbeklerinin deyimleşebilmeleri için nasıl bir değişime uğramaları konusunda açıklamalar yaparak deyimler konusunda dilimize hizmet edebilmektir.*” (s. 12-13) cümlesinde “*istenen*” kelimesinden sonra virgül konmalıdır; aksi halde “*istenen*” sıfat-fiili kendisinden sonra gelen isimleri niteleyecektir. Aynı cümlede “*küçük de olsa*” zarfı, ya arasöz olarak iki kısa çizgi içine alınmalı ya da “*hizmet edebilmektir*” yükleminden önce getirilmelidir. Çünkü anlatılmak istenen deyimlerin küçük olması değil hizmetin küçük olmasıdır. Cümledeki “*söz öbeklerinin deyimleşebilmeleri için nasıl bir değişime uğramaları konusunda*” ifadesiyle birlikte izleyen cümlelerdeki anlatımın da tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu cümlede “*dilimize*” kelimesi de gereksiz yere iki defa kullanılmıştır.

“*...deyim öbeğini oluşturan sözcüklerin bütün (gerçek, yan, mecaz, terim, argo) anlamlarından ayrı olarak farklılaşmış bir anlamda kullanılır.*” (s. 10) cümlesindeki anlatım bozukluğu (“anlamlarından ayrı olarak farklılaşmış bir anlamda”) dikkatimizi çekmektedir. Ayrıca cümledeki “*sözcüklerin*” kelimesi, “*sözcükler*” biçiminde olmalıdır.

“*Örneklerin alındığı TDK’nin sayfasında yüzlercesine rastlanılan bu türden örneklerin birçoğuyla yukarıda adları anılan piyasadaki deyimler sözlüklerinde de karşılaşılmaktadır.*” (s. 15-16) cümlesi de anlatım açısından uygun değildir. Her şeyden önce “*rastlanılan*” kelimesinde edilgenlik eki yine gereksiz kullanılmıştır; doğrusu, “*rastlanan*” olmalıydı. “*Örneklerin alındığı TDK’nin sayfasında*” tamlaması da, gramer kurallarına uygun değildir. Belirtili isim tamlamalarında sıfat, kendisinden sonra gelen öğeyi niteleyeceği için “*örneklerin alındığı*” sıfatı, “*sayfasında*” tamlananından önce getirilmeliydi. Yine aynı cümlede, “*yukarıda adları anılan piyasadaki deyimler sözlüklerinde*” ifadesinde “*piyasa*”nın mı adı anıldı yoksa deyimler sözlüklerinin mi? Eğer deyimler sözlüklerinin adı anıldıysa şu şekilde olmalıydı: “*yukarıda adları anılan deyimler sözlüklerinde*”.

“*Yukarıya TDK’nin internet sayfasındaki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nden alınan beş adet söz öbeğinde ise gerçek anlamından farklı boyuta geçilerek öbek olarak değişmece/mecaz anlamında kullanılmaktadır.*” (s. 16) cümlesindeki “*beş adet söz öbeğinde*” tamlamasında “*adet*” kelimesi gereksiz kullanılmıştır. İfade, “*beş söz öbeğinde*” biçiminde düzeltilmelidir. Ayrıca, cümlede özne eksiktir. Cümle, “*Yukarıya TDK’nin internet sayfasındaki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nden alınan beş söz öbeğinde ise sözler/kelimeler, gerçek anlamından farklı boyuta geçip öbek olarak değişmece/mecaz anlamında kullanılmaktadır.*” şeklinde -uygun bir özne getirilerek- düzeltilmelidir. Cümledeki “*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*” bir

eser adı olduğu için tırnak içinde ya da italik yazılmalıydı. (bkz. TDK Yazım Kılavuzu: 3. Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır: Bugün öğrenciler “Kendi Gök Kubbemiz” adlı şiiri incelediler. “Yazım Kuralları” bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir. **UYARI:** Cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen sözler, kitap ve dergi adları ve başlıkları tırnak içine alınmaksızın eğik yazıyla dizilerek de gösterilebilir.) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=187:Noktalama-Isaretleri-Aciklamalar&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132).

“Ancak, “kocası ablamın gözünü boyamasını beceriyor, yaptığı yanlışlar konusunda hiç açık vermiyor” dediğinde artık bu söz öbeği deyim boyutuna geçmiştir.” (s. 30) cümlesi için şu kuralı hatırlatalım: “Tırnak içine alınan alıntı cümleler, cümle kurallarına uygun olarak büyük harfle başlar ve yine gerekli noktalama işaretiyle biter. (bkz. TDK Yazım Kılavuzu: 1. Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır, **UYARI:** Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=187:Noktalama-Isaretleri-Aciklamalar&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132). Ayrıca, cümle, anlatım açısından da özensizdir. +sI 3. tekil kişi iyelik eki, bir tamlama olmaksızın kullanılmaz. Cümle, “Kocası ablamın gözünü **boyamayı** beceriyor.” şeklinde düzeltilmelidir. Cümle; yazım, noktalama ve anlatım açısından düzeltilip yeniden yazılacak olursa; “**Ancak, “Kocası ablamın gözünü boyamayı beceriyor, yaptığı yanlışlar konusunda hiç açık vermiyor.” dediğinde artık bu söz öbeği, deyim boyutuna geçmiştir.**” şeklinde olacaktır.

Kitabın başındaki teorik kısımda, sık sık, üzerinde söz söylenen ve çözümleme yapılan deyimler veya söz öbekleri ile birinin ağızından çıkan ifadeler/sözler/cümleler, cümle içerisinde tırnak (“...”) içerisine alınarak gösterilmeden veya vurgulanmadan, normal bir şekilde yazılmıştır. Bu da, yazıyı okumayı ve rahat anlamayı güçleştiren bir eksikliktir. Konuyla ilgili pek çok örnekten sadece birkaçını aşağıya alalım:

- a) Şöyle ki, bir kişi berbere saçını sakalını kestirmek için gittiğinde berber kendisine, burnundaki kıllar çok uzamış onları cımbızla alayım mı dese; söz konusu kişi de hayır alma, ben burnumdan kıl aldır mıyorum dese bu konuşmadan anlaşılacak olan şudur: (s. 10) (Buradaki diğer noktalama sorunlarına değinmiyorum.)
- b) Ancak birisi için adam çok gururlu, kendine laf söyletmez, inatçıdır anlamına gelecek bir biçimde, o burnundan kıl aldırtmaz denildiğinde.... (s. 10)
- c) 13. sayfada “Eylem öbekleri”nden bahseden Dr. Akyalçın, “özen göstermek” söz öbeğinin tanımlarını değişik kaynaklardan aktarırken bahsedilen söz öbeğinin

kimi tanımlarını tırnak içerisinde verirken kiminde tırnak işaretini kullanmamış. Burada da bir tutarsızlık ve özensizlik göze çarpıyor.

- d) ... yukarıdaki anlamlarıyla aday göstermek söz öbeğinin... (s. 14)
- e) Berbat etmek söz/eylem öbeği her ne kadar gerçek anlamında kullanılıyormuş gibi görünse de bir çuval inciri söz öbeğiyle bütünleşerek... (s. 20)
- f) Kadın berberi ablamın gözünü boyuyor dediğimizde anlatılmak istenen... Ancak, kocası ablamın gözünü boyamasını beceriyor, yaptığı yanlışlar konusunda hiç açık vermiyor dendiğinde artık bu söz öbeği deyim boyutuna geçmiştir. (s. 30)

Akyalçın, cümle değerindeki alıntıları tırnak içine alıp büyük harfle başlamamış (tırnak içine aldıkları da var): “arkadaş sen de sineğin yağını çıkarıyorsun” (s.10). Buradaki noktalama problemlerine değinmeyeceğiz.

Yine 13. sayfada “Eylem öbekleri”nden bahsederken ilk cümlenin sonuna nokta (.) konması ve ondan sonra büyük harfle “Örneğin” şeklinde başlanması gerekirdi.

13. sayfadaki “*Deyim kabul edilerek sözlüklere alınmış olan özen göstermek söz öbeğinin anlamı da “bir şeyi özenerek elden geldiğince iyi olmasına gayret ederek yapmak, itina etmek” verilmektedir.*” cümlesinde, üç temel problem vardır: a) Yazının pek çok yerinde olduğu gibi burada da, üzerinde çözümlene yapılan söz öbeği (özen göstermek) tırnak (“...”) içerisine alınmamış; b) Bu söz öbeğinin, deyim kabul edilerek sözlüklere alındığı söyleniyor ama bu sözlüklerin hangileri olduğu belirtilmiyor; c) Cümlenin sonu, (“... itina etmek” verilmektedir.) şeklinde değil de (“... itina etmek” **sekinde** verilmektedir.) olmalıydı. Yani, burada bir anlatım bozukluğu söz konusudur.

14. sayfadaki “Yukarıya alınmış olan aday göstermek söz/eylem öbeği aday ve göstermek sözcüklerinden oluşmuştur.” cümlesinin “*Yukarıya alınmış olan “aday göstermek” söz/eylem öbeği, aday ve göstermek sözcüklerinden oluşmuştur.*” şeklinde olması daha uygundur. Yazıda, bunun gibi pek çok örnek mevcuttur.

14. sayfadaki “Prof. Dr. İsmail Parlatır’da **aday göstermek: ...**” şeklindeki cümle, anlatım yönünden bozuktur.

14. sayfadaki bir cümle, içerisinde “*olarak, olsa olsa, olur*” şeklinde aynı fiil kökünden üç kelimeyi arka arkaya barındırdığından anlatım bakımından pek de sağlıklı sayılmaz.

14. sayfada geçen “... *gerçek anlam boyutunda herhangi bir farkın olmadığı açıkça görülmektedir.*” cümlesi, “**boyutundan**” ifadesi ile anlatım bozukluğundan kurtarılabilir.

21.-26. sayfalar arasındaki yazım veya basımdan kaynaklanan yazım hatalarına (imza, iltimas, emanet, sipariş, ziyaret, kasıt, tiryaki, kira vb. kelimelerle ilgili kısımlara bakılabilir) değinip geçelim.

31. sayfadaki 5. maddede geçen “Bu konuda Ömer Asım Aksoy da” şeklinde başlayan cümle bozuktur.

32. sayfadaki “Aynı sözcüklerin...” ifadesiyle başlayan ilk cümle, bozuktur. Bu cümlelerin sonundaki “... farklı bir anlama gelmemekte, hatta hemen hemen aynı anlamda açıklanmaktadır.” ifadesi bu bozukluğa sebep olmaktadır.

33. sayfanın ikinci paragrafında “Çünkü...” ifadesiyle başlayan ikinci cümle bitmemiştir. Cümle, yarım kalmış. Aynı cümlelerin devamında örnekler verilmiş ve sonra başlayan cümle küçük harfle başlamıştır: “örneklerden de açıkça”

34. sayfanın son paragrafındaki “Çünkü bir söz öbeğinin deyimleşebilmesi için...” şeklindeki açıklama, yazının pek çok yerinde aynen tekrarlanmıştır.

“Dolaylamalar” başlıklı bölümde, aynı *ifadeler* (“Örneklerle desteklenerek yapılan değerlendirmelerde de açıkça görüldüğü gibi”, “Yukarıdaki açıklama ve örneklerden”, “Yukarıda örneklerde de anlatıldığı ve bu örnekte de görüldüğü gibi”) ve *yargılar* (“... bir söz öbeğinin deyim olabilmesi için (...) öbeği oluşturan sözcüklerin sözlük anlamlarından (gerçek, mecaz, yan, terim, argo) başka/özel bir anlam yani deyim anlamı boyutuna geçmesi gerektiği açıklanmıştır”, “...bir söz öbeğinin deyimleşebilmesi için söz öbeğini oluşturan sözcüklerin oluşturulan öbek bütünü/bağlamı içerisinde gerçek, mecaz, yan, terim ve argo anlamlarından sıyrılarak özel bir anlam boyutu olan deyim anlamı boyutuna geçmesi gerekmektedir.”) defalarca tekrarlanmıştır. İki veya üç cümleyle anlatılabilecek şeyler, bu tekrarlar sayesinde, neredeyse bir sayfaya ifade edilmiştir (s. 37-38).

Yazar, metnin inceleme kısmında verdiği örneklerden hareketle ulaştığı sonuçları vermesi gereken 37. sayfadaki sonuç kısmında, ya konunun yeterince anlaşılmasını olacağını ya da konuyu yeterince anlatamadığını düşünerek, konuyla ilgili bir başka örnek (“bıyığını balta kesmemek” örneği) üzerinden geriye dönüp konuyu (aynı şeyi) tekrar açıklama yoluna gitmiş ki bu tavır, nitelikli akademik/bilimsel çalışmalarda rastlanmayan bir tarzıdır.

Bilimsel bir nitelik taşıdığı ve Türk diline hizmet etme amacı ile yazıldığı iddia edilen, büyük ihtimalle öğrencilere kaynak olarak tavsiye edilecek “ödüllü” bir eserin bu gibi basit hatalar açısından oldukça “zengin (!)” olduğu görülmektedir.

Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri DEYİMLERİMİZ’deki Kaynakça Problemi

Kitaptaki “*Bu çalışmanın hemen her aşamasında yardımları geçen İbrahim Atlı’ya, Gökçen Göçen’e, Semih Eren’e zaman zaman deyimlerin yapısal özellikleri ile görüş alışverişinde bulunduğumuz Ayfer Aytaç’a ve özellikle de bu çalışmanın her aşamasında birçok yardımlarını gördüğüm Ahu Güneri’ye sonsuz teşekkürlerimi*

sunarım.” (s. 13) ifadesinden yola çıkılarak veri toplama ve değerlendirme aşamasında kimi öğrencilerin ya da araştırmacıların çalışmalarından yararlandığı anlaşılmaktadır; ancak, bunlar araştırmanın kaynakları arasında hiç belirtilmemiştir. Örneğin Aykan Akdeniz’in, 2012 yılında, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde yaptığı “Attila İlhan’ın Romanlarında Atasözü ve Deyim Bağlamında Söz Varlığı” adlı bitirme tezinin 20. sayfasında Attila İlhan’ın romanlarında tespit ettiği “al takke ver külah” deyimini, araştırmanın 75. sayfasında aynı alıntı içerisinde aynen kullanılmış; ama Aykan Akdeniz’in adı hiç zikredilmemiştir. Burada şu hususa dikkat çekelim: Araştırmacı, öğrencilerin bitirme tezlerinde deyim ve atasözü örneklerini gösterirken kullandıkları metinleri -başlangıç noktasından bitiş noktasına kadar- herhalde tesadüf olsa gerek(!) çoğunlukla aynen kendi kitaplarında da kullanmıştır. Gülşen Kanlı tarafından aynı Üniversite’nin aynı Fakültesi’nin aynı Bölümü’nde 2011 yılında yapılan “Orhan Kemal’in Romanlarında Kullanılan Atasözü ve Deyimler” adlı bitirme tezinin 61. sayfasındaki “abayı yakmak”, 1. sayfasındaki “ağzı süt kokmak” ve 10. sayfasındaki “ağzını kapamak” deyimleri, araştırmanın sırasıyla 44., 54. ve 61. sayfalarında Orhan Kemal’in romanlarından alınmış bir örnek olarak aynen kullanılmış; ancak, kaynaklarda bu çalışmadan da hiç söz edilmemiştir. Bu hacimdeki bir araştırma için veri ve örnek toplamanın tek başına yapılabileceği düşünülmemeyeceğinden araştırmacı tarafından Kaynakça’da bahsedilmeyen daha başka çalışmalardan da yararlanılmış olabileceği kolaylıkla anlaşılabilir. Bunların çoğu da, kuvvetle muhtemel, öğrenci ödevi ve öğrencilerin bitirme tezleridir. Yrd. Doç. Dr. Necmi Akyalçın’ın danışmanlığında ÇOMÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde bu kitap ve atasözleri ile ilgili olarak kaleme aldığı *Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ-Tanıklı Sözlük* adlı çalışma yayımlanmadan çok önce hazırlanıp Akyalçın’ın her iki kitabında da yararlanılan ama adı geçen kitapların Kaynakça bölümlerinde isimleri zikredilmeyen bazı bitirme tezlerinin künyelerini yazının ilerleyen sayfalarında sıralayacağım. Akyalçın, “bu bitirme tezlerinin/ödevlerinin kendisinin danışmanlığında yaptırıldığını, öğrencilere bu konuları kendisinin verdiğini, bu tezleri kendisinin okuyup onayladığını, bu tezlerde veya ödevlerde incelenen yazar ve eserleri öğrencilere kendisinin tavsiye ettiğini, bu yazar ve kitapları kendisinin de okuduğunu ve bu bitirme tezlerinde tespit edilen atasözleri ve deyimlerle kendi kitaplarındakilerin çakışmasının gayet doğal olduğunu vs.” iddia edebilir ve böyle bir savunmayla işin içerisinde kurtulabileceğini zannedebilir. Oysa, bu mazeretlerin hiçbirisinin bilimsel bir çalışmada başkasının emeğini izinsiz kullanmaya cevaz vermeyeceğini ve bu durumu haklı çıkarmayacağını, bu işle az çok ilgilenen herkes bilir. Bu mantıkla, yüksek lisans veya doktora tez danışmanları da kendilerinin tavsiye ettiği konuyu, yine kendilerinin denetim ve yönlendirmesiyle çalışan yüksek lisans veya doktora öğrencilerinin tez çalışmalarındaki bilgileri, o teze hiçbir atıfta bulunmadan kendi çalışmalarında kullanabilirler!... Böyle bir mantık, bilim âleminde hiç kimse tarafından kabul edilemez!... Bir de, yukarıda bahsettiğimiz gibi,

öğrencilerin bitirme tezlerinde deyim ve atasözü örneklerini gösterirken kullandıkları metinlerin araştırmacının kitaplarında da -başlangıç noktasından bitiş noktasına kadar kelime kelime- aynen kullanılması; araştırmacının, kitaplarının Kaynakça kısımlarında adlarını anmadığı bu tezlerden ne kadar yararlandığını gözler önüne seren bir başka önemli kanıttır.

Türkçenin söz varlığının önemli birimleri olan deyimlerle ilgili gerek tanımlama gerekse sınıflandırma konusunda daha önceden yapılmış önemli çalışmalar vardır. Akyalçın, çalışmasının genelinde kendisinden önce bu alanda yapılan çalışmaların hiçbirisini görmemiş ve kullanmamıştır. Önceki çalışmaları görmemek, Türkçenin deyimleri ile ilgili sorunları ilk defa kendisinin 2012 yılında tespit ettiği anlamına gelir ki gerçekte durum, böyle değildir; aynı konu, daha önce de işlenmiştir. Kitapta, deyimler konusunda daha önce yapılan şu çalışmalara mutlaka değinilmeliydi:

Uzun-Subaşı, Leyla (1991), “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, *Dilbilim Araştırmaları*, s. 29-39.

Uzun-Subaşı, Leyla (1991), “Türkçedeki Deyim Yapılarında Biçimbilimsel ve Sözdizimsel Özellikler”, *Dilbilim Yazıları*, Ankara: Hitit Yayınları, s. 57-64.

Gökdayı, Hürriyet (2003), “Sözlü İletişimde Kalıp Sözlerin İşlevleri”, *Anadili Dil ve Eğitim Dergisi*, 28: 31-45.

Sinan, Ahmet Turan (2008), “Deyim Kavramı Üzerine Notlar-1”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18/2 : 91-98.

Sinan, Ahmet Turan (2008), “Türkiye Türkçesindeki Deyimlerde Ölçü ve Ahenk”, *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, 20-28 Ekim 2008, Ankara.

Sinan, Ahmet Turan, (2009), “Deyimlerin Yapısı Değişir mi?”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4/8: 1996-2009. (e-dergi: <http://www.turkishstudies.net/>)

Dr. Akyalçın'ın bu kaynakların birini bile görmemesi veya kullanmaması, literatür taraması yapmadan bilimsel bir çalışma ortaya koymaya çalıştığını göstermektedir. Hâl böyle olunca da Akyalçın, çalışmasında genel olarak kendisinden önce çokça işlenen “hangi ifadelerin deyim sayılması, hangilerinin deyim sayılmaması” gerektiği konusunu tekrar edip durmuştur.

Kitabın başındaki yazının girişinde (s. 9) Orhon Yazıtları'ndan alınan deyimler (“*adak kamşat-*” ve “*Ot sub kıl-*”), Talat Tekin tarafından 1957 yılında tespit edilmiş olan deyimlerdir. Bu bilginin nereden alındığı mutlaka dipnot ile belirtilmeli idi.

Alıntı yapılan pek çok kaynak, dipnotta verilirken alıntının yapıldığı sayfa belirtilmemiştir (s. 13, 14, 29, 30, 31, 32, 33 vs.). Kimi kaynaklarda ise sayfalar gösterilerek bu konuda bir tutarsızlık sergilenmiştir (s. 31, 33). 35. sayfanın 52. dipnotundaki dergi kaynakçasının veriliş şekli ile bilimsel bir çalışmada ilk kez karşılaşıyorum: “bilig, Kış / 2008, sayı 44”

Kitabın 10. sayfasında, deyimlerle ilgili bir tanım verilirken şöyle bir ifade kullanılmış ve sonra da “deyimler” tanımlanmıştır: “*Çeşitli kaynaklardan alınan deyim tanımlarından sonra, şöyle bir tanım **ortaya konulmuştur**:*” Burada “ortaya konulan” tanım, kime aittir? Kim tarafından “ortaya konulmuştur”? Eğer, bu tanım çalışmanın yazarına aitse bu ifadenin, “ortaya koyabiliriz” şeklinde olması daha uygun olurdu. İfadenin bu hâli, bahsedilen tanımı “ortaya koyan”ın kim olduğunu gösteren bir kaynağa ihtiyaç göstermektedir.

Çalışmanın sonundaki “Kaynakça” yazımı da sorunludur. Sayın Akyalçın, kaynakları yazarken çoğunda basım tarihinden önce virgül koymuş kimisinde ise bu virgüle ihtiyaç duymamıştır. Ömer Asım Aksoy’un bir makalesini verirken makale ismini tırnak içerisine almamış ve makalenin sayfa sayılarını göstermemiş; Hürriyet Gökdayı’nın makalesinin adı ve sayfa aralıkları yazılmamıştır. Bir kaynakta baskı sayısı, yayınevinin adından sonrayken diğerinde en sona yazılmıştır. Kısacası, kaynakça yazımında da bir birlik söz konusu değildir.

Deyimlerle ilgili bu çalışmada, sonuç olarak;

1. Araştırmacının, mecazı tanımlamadan veya bir mecaz tanımını kabul edip tezinin merkezine yerleştirmeden tutarlı çözümler yapması imkânsız görünmektedir. Ayrıca araştırmacı, leksikoloji ve semantiğin temel kavramlarını yeterince bilmemektedir. “*özel anlam/anlatım boyutu*” (s. 10, 37), *farklılaşmış bir boyut, öylesi bir anlam boyutuna geçmesi gerekir ki*” (s. 11), “*mecaz anlatıma yönelik beğenmeme işlevi yüklenmeleri*” (s. 11), “*anlamsal bağlamda aynı şeyler olmasa gerek.*” (s. 11). “*Böylesi boyutlar anlamsal ve yapısal olarak deyim boyutunda değerlendirilmelidir.*” (s. 16) gibi birkaç örnekte bile araştırmacının bağlam, anlam, özel anlam, işlev, görev gibi terimleri tam yerinde kullanmadığı; semantik ve dizimsel konuları ve bunlarla ilgili terimleri birbirlerine karıştırdığı; “*anlamsal bağlam*”, “*farklılaşmış boyut*” gibi birçok bulanık terimi çalışması boyunca sıkça tekrarladığı görülmektedir.

35. sayfada “Kalıp Sözler” başlığı altında incelenen konu, Türkoloji çalışmalarında “alkışlar ve kargışlar” ya da “dualar ve beddualar” adı altında incelenir. Kalıp sözler denildiği zaman yine bir terim hatasına düşülmüş olur; çünkü kalıp sözler terimi atasözleri, deyimler ve dolaylamalar da dâhil olmak üzere alkış ve kargışları da içerir.

2. Araştırmacı, bilimsel bir araştırmanın gerektirdiği bölümlenmeleri yapmamıştır. 9.-13. sayfalar arasında literatürü ve araştırma evrenini tanıtırken bu bölümün bitiminde teşekkürlere de yer verir. Teşekkürler, bir araştırmanın önsözünde bulunur. Literatür tanıtımında yeri yoktur. Araştırmacının literatür taraması da, Türkiye’de kullanılan beş deyim sözlüğünden ibarettir. Bunun dışında deyimlerle ilgili olarak -sözlükler dışında- beş kaynağa başvurulmuştur. Oysa deyimbilim

(frazyoloji), dil bilimin içinde ayrı bir alandır. Bu alanla ilgili çalışmaların birçoğuna internet üzerinden dahi ulaşılabilmektedir. Deyimlerin sınıflandırılması açısından birçok itirazı bulunan bir araştırmacının, bu alanda yapılmış tüm çalışmalarını inceleyerek kuramsal çerçevesini daha geniş ve sistemli bir şekilde oluşturması gerekmektedir. Aşağıda, araştırmacının faydalanabileceği anlambilim ve deyimbilim üzerine yazılmış birkaç çalışmanın künyesini ben vereyim:

Palmer, F. R. (1981), *Semantics*, Second edition, Cambridge University Press.

Palmer, F. R. (2001), *Semantik:Yeni Bir Anlam Bilim Projesi*, (Çev.: Ramazan Ertürk), Ankara: Kitâbiyat Yay.

Subaşı, Leyla (1988), *Dilbilimi Açısından Deyim Kavramı ve Türkiye Türkçesindeki Örneklerin İncelenmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gümüştam, Yrd. Doç. Dr. Gürkan (2012), “Deyim Bilimi Işığında Deyim Kavramı/ Idiom in the Light of the Concept of Idiomatic”, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 5/7: 357-364.

Hüseynova, Gülmayə (2006), *Frazeoloji Birləşmələrin Üslubi Təsnifatı*, Khazar University Press.

Granger, Sylviane ve Meunier, Fanny (2008), *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*, John Benjamins Pub. Co.

Cowie, A. P. (1998), *Phraseology: Theory, analysis, and applications*, USA: Oxford University Press.

Everaert, Martin (2008), *Idioms: Structural and Psychological Perspectives*, Lawrence Erlbaum Associates.

Burger, H. (1973), *Idiomatik des Deutschen*. Tübingen: Niemeyer.

Yılmaz, Hasan (2011), “Idioms in Daily Communication/Günlük iletişimde deyimler”, *Contemporary Online Language Education Journal*, 1/2: 75-81.

3. Araştırmacı, yöntemini 13. sayfadan itibaren açıklamaya çalışsa da kanımızca eserde kullanılan yöntem, net değildir. Bu yöntem, birinci maddede saydıklarımız nedeniyle bilimsel olmaktan çok sezgiseldir. Araştırmacının deyimleri özellikle 20. yüzyıl yazarlarından -Peyami Safa’dan Fakir Baykurt’a- ve son dönemde yayımlanan gazetelerdeki köşe yazarlarından derlemiştir. Ancak deyimler, eş zamanlı olarak incelenemez. Deyimler, bazı öbeklerin yüzyıllar boyunca kullanılarak kalıplaşmasından oluşur. Deyimlerin tanımlanması için gelişmeli anlambilim yöntemi kullanılmalıdır. Eş zamanlı yapılacak bir çalışmada araştırmacının birçok noktada yanılması mümkündür.

4. Araştırmacının sözlük oluşturma yöntemi de eleştiriye açıktır. Araştırmacı, 38. sayfada “Örneğin *leb demeden leblebiyi anlamak* deyimini aşağıdaki 3 örneğin ayrı olarak madde başı yazılmasıyla 4 deyim gibi değerlendirilmektedir. Oysaki bu deyim, değişik kullanımlarıyla okuyucunun bilgisine sunulsa da tek deyim olarak değerlendirilmelidir.” diyerek “leb’den leblebiyi çıkarmak” ve “‘ha’ demeden ‘halva’ diyeceğini bilmek” gibi aynı anlama gelen deyimlerden birini, madde başı; diğerini de, alt madde yapar. Ancak, sözlük bilimdeki genel geçer yöntem bu değildir. Aynı anlamlara da gelseler farklı kelime ya da öbekler birer madde başı olur ve aynı anlama gelenler birbirlerine göndermelerle bağlanırlar. Eğer araştırmacının yöntemi kabul edilecek olursa genel bir sözlükte de eşanlamlı kelimelerin alt alta yazılması gerekir ki bu, ekonomik bir yöntem değildir. Eşanlamlı ya da yakın anlamli kelimelerin tek bir kavram birimi sayılarak sözcükten çıkarılması sağlıklı değildir. Eğer bu yöntem kullanılacaksa anlam, madde başı olmalıdır. Araştırmacının yöntemi, ayrıca, dizin olmadan oldukça yararsızdır. Buradaki bir başka husus da, hangi kavram biriminin madde başı yapılacağı konusundaki ölçüttür. Bu ölçüt de tamamen öznelidir. Deyimler ve atasözleri gibi kalıplaşmış sözler, zaman ve mekâna göre kullanım sıklığı veya varyantları açısından farklılıklar gösterebilir.

Araştırmacının bu konuda daha önce yaptığı araştırmalar taranacak olursa karşımıza *folklor/edebiyat* dergisinin 17. cildinin 68. sayısında 2011 yılında yayımlandığı “Türkçe Deyimler Sözlüklerine Alınmış Deyim Olmayan Kimi Söz Öbeklerine İlişkin Bir Değerlendirme” adlı çalışması çıkar. Araştırmacının “Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz” adlı çalışmasının giriş bölümünün de söz konusu makaleden geliştirildiği açıkça görülmektedir. Yazar, adı geçen makalesinin 121., 126., 134., 135., 136. ve 137. sayfalarında sadece madde numaraları ile verdiği bilgileri, kitabında “Eylem Öbekleri (s. 13), Yardımcı Eylemlerle Oluşturulan Öbekler (s. 19), Sıfat ve Zarf Görevli Sözcüklerle Oluşturulan Söz Öbekleri (s. 28), Gerçek Anlamli Söz Öbekleri (s. 29), Tek Sözcükler (s. 31), Argolar, İkillemeler (s. 33)” şeklinde başlık adları vererek ve bazı örnekleri ekleyip bazılarını da çıkararak aynen tekrarlamıştır. Makaleden farklı olarak kitabına Kalıp Sözler (s. 35), Terimler (s. 35), Benzetmeler (s. 36) ve Dolaylamalar (s. 37) bölümlerini eklemiş; ancak, ne kaynaklarında ne dipnotlarında ne de giriş bölümünün sonunda bu bölümün söz konusu makaleden üretildiğini nedense belirtmemiştir. Örneğin; makalenin 121.-123. sayfaları arasında verilen bilgilerle kitaptaki 9.-10. sayfalar arasında “pişmiş aşı su katmak” örneğinin eklenmesi dışında hiçbir fark bulunmaz. Makalede 123.-124. sayfalar arasında söylenenlerle kitabın 13.-14. sayfaları arasındaki fark, “adı geçmek, adı anılmak ve adı verilmek” örneklerinin yerlerinin ve bazı ifadelerin değiştirilmesidir sadece. Yine makalenin 127.-134. sayfaları arasında verilen örnek ve bilgilerle kitaptaki 20.-34. sayfalar arasında, örneklerin genişle-

tilmesi ve ifadelerin biraz değiştirilmesi dışında önemli bir fark bulunmamaktadır. Bu gibi örnekler çoğaltıldığında “Giriş” bölümünün araştırmacının daha önceki bir çalışmasından/makalesinden oluşturulduğu anlaşılacakla birlikte söz konusu makaleye eser boyunca hiç atıfta bulunulmamıştır. Hiçbir bilim adamı, “benim tarafımdan yazılan bir makaledeki fikirler de bana ait olduğundan kendi yazdığım başka bir çalışmada o makaleye atıfta bulunmama gerek yoktur.” diyemez. Bu tavır, bilimsel etiğe uymaz!...

5. Yeni Türk Dili Anabilim dalına mensup bir öğretim üyesinin dilin ve noktalama işaretlerinin kullanımının yanında bir akademisyen olarak bilimsel ölçütlerin uygulanması konusunda da daha dikkatli olması gerekirdi.

B. Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ-Tanımlı Sözlük’te Teorik ve Yöntemsel Problemler

Dr. Necmi Akyalçın, *Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ-Tanımlı Sözlük* adlı kitabında, atasözleri ve deyimlerin birbirlerine karıştırıldığı ve kimi deyimlerin çekimli biçimlerinin atasözleri sözlüklerinde verildiği tespitini yapmış; ancak, eser boyunca atasözlerini deyimlerden ayıracak temel şartların tespitine gitmemiştir. Örneğin Akyalçın, çalışmasının 24. sayfasında “Ayağını yorganına göre uzat” deyiminin(!?) “Ayağımızı yorganımıza göre uzatırız” şeklinde karşımıza çıkabileceğini ifade ederek atasözleri sözlüğüne alınmaması gerektiğini iddia ederken bunun sebebini net bir şekilde açıklamamıştır. Ayrıca, “Ayağını yorganına göre uzat” ifadesinin deyim olarak kabul edilmesi doğru değildir (Gökdayı 2008: 89-110). Bu ifade, atasözdür. “Ayağımızı yorganımıza göre uzatırız” şeklindeki bir kullanım, ancak atasözünden gerekli öğüdü almış kişinin bu atasözüne telmihen kurduğu bir cümle olabilir. Burada şu da ifade edilmelidir ki, sadece yapısal özellikler, atasözleri ve deyimler arasındaki farkları ortaya koymaya tek başına yetmeyecektir. “Her ikisi de kalıplaşmış sözler olan atasözlerini ve deyimleri birbirinden ayıracak temel şart, ne olmalıdır?” sorusuna böyle bir çalışmada özellikle cevap aranmaması, çalışmanın büyük bir eksikliğidir. “Ben sorunları ortaya koydum, çözmek başkalarının görevi” anlayışı, hiçbir bilimsel çalışmada kabul edilemez.

Deyimler konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında tanımlarda birleşilen noktanın, deyimlerin bir olayı, durumu ya da kavramı mecazlı olarak anlatan kalıp anlatımlar (seyrek de olsa tek bir kelime) olduğudur (Aksan 1990: 37; Elçin 1981: 706-772; Özdemir 1997: 5; Uzun 1991: 29-39). Atasözlerinin deyimlerle birleşen birçok yönü olduğu gibi -örneğin kimilerinin mecazlı olmaları, kalıplaşmış olmaları vs.- onları deyimlerden ayıran yönler de vardır. Bunlardan en önemlisi, atasözlerinin durum ya da kavramı tespiti edici değil, öğüt verici ve yol gösterici olmalarıdır. Bu da onları doğrudan doğruya “insana ilişkin sözler” hâline getirir. Vecihe Hatiboğlu’nun, deyimleri ve atasözlerini ayrıntılı bir şekilde ele aldığı “Atasözleri

ve Deyimler” (Hatiboğlu 1964: 468-470) adlı çalışmasındaki ölçütler burada da kullanılabilir ya da bu ölçütler eleştirilip değiştirilerek kitapta Dr. Akyalçın tarafından yeni ölçütler teklif edilebilirdi. Böylece, yapılan bu yeni çalışmanın kuramsal yönü ve sınıflandırma ölçütleri net bir şekilde ortaya konabilirdi.

Türkçenin söz varlığının önemli birimleri olan deyimler ve atasözleriyle ilgili gerek tanımlama gerekse sınıflandırma konusunda daha önceden yapılmış pek çok önemli çalışma vardır. Dr. Akyalçın, bu çalışmasının genelinde, kendisinden önce bu alanda yapılan çalışmaların neredeyse hiçbirisini görmemiş veya kullanmamıştır. Önceki çalışmaları görmemek veya dikkate almamak, Türkçenin deyimleri ve atasözleri ile ilgili sorunları ilk defa kendisinin 2012 yılında tespit ettiği anlamına gelir ki gerçekte durum, hiç de böyle değildir. Aynı konu, daha önce de başkaları tarafından işlenmiştir. Bu nedenle, kitapta, bu konuda daha önce yapılan çalışmalara mutlaka değinilmeliydi; ama araştırmacı, bunu yapmamıştır. Tabii ki bu da bilimsel çalışmalar için büyük bir eksikliklerdir.

Dr. Akyalçın, çalışmasının 39. sayfasında, “*Atasözlerine ilişkin gerçek sayıları yansıtmayacak, aynı yapıda, ancak farklı sözcüklerle kurulu, aynı anlama gelen atasözleri farklı madde başları alınmamış ve bir araya toplanarak tek bir madde başı altında verilmesi yöntemi benimsenmiştir. Anlamdaş sözcükler aynı madde başında yan çizgi [/] ile ayrılarak verilmiştir.*” der. Yazar, burada, farklı kelimelerle kurulan fakat aynı anlama gelen atasözlerinin madde başı olarak verilmesini eleştirir ve 41. sayfada kendisinin bu çalışmada asıl atasözünün altına diğer kullanımlarını da vererek tek tek sayılması yöntemini izlediğini ve bunun daha doğru olduğunu belirtir. Ancak araştırmacının, sözlükte izlenen yöntemde hangisinin madde başı olacağına karar vermesini sağlayan ölçüt veya yöntem nedir? Bir başkası, araştırmacının asıl atasözü olarak değerlendirip madde başı yaptığını madde başı kabul etmeyerek alt madde başı olarak alabilir. Dr. Akyalçın anlamları aynı, biçimleri farklı atasözlerini tespit etmek istiyorsa anlamı madde başı yapmalıdır. Sözlüklerde, madde başı ilk kelimenin baş harfine göre verilir. Biçim değişiklikleri varsa birbirlerine gönderme yapılarak anlamların aynı, biçimlerinin ise farklı olduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Bu, sayı kabartmak için değil, pratiklik için seçilmiş bir yöntemdir. Bu durumda diğer sözlüklerde eşanlamlı kelimelere de bu şekilde yer verilmesi gerekir. Sözlüğü kullanan kişinin -eğer dizin yoksa- bir atasözünün içindeki eşanlamlı kelimelere bakarak taramalar yapması gerekir ki bu da sözlüğün kullanılmasını zorlaştırır. Araştırmacı, 46. sayfada, TDK'nin deyimler sözlüğünün yönteminin sayıyı kabarttığını, atasözlerinin gerçek sayısını vermeye muktedir olmamasını eleştirerek kendi yönteminin [asıl biçimi(?) madde başı yaparak diğerlerini alt maddede gösterme yönteminin] daha doğru olacağını iddia eder. Burada eleştirilen, madde sayısı ise, araştırmacının kullandığı yöntemle başvurulmadan da bu sayı belirlenebilir. Aynı anlama gelenler bir kez sayılarak atasözlerinin gerçek sayısı belirlenebilir. Çalış-

mada, “Eğer şöyle bir yol izlenseydi; sözlüğe bakan kişiler öncelikle asıl atasözü ile karşılaşacak ve anlamını görecek, atasözünün değişik söylenişlerini görecek...” (s. 48) iddiasında bulunulmuş; aynı sayfada “Elin ağzı torba değil ki büzesin” örneği, madde başı verilerek bunun çeşitlenmelerinin ayrı ayrı verilmesini eleştirip okuyucunun asıl atasözünü bulmakta zorlanacağı iddia edilmiştir. Atasözleri hakkında söz edilen “asıl atasözü”nün kriteri nedir? Derleyicinin yaygın olduğunu düşündüğü atasözü müdür? Eğer öyleyse bu yaygınlığı ispat edebilecek istatistiksel bir çalışması var mıdır? Çalışmadan anlaşıldığı kadarıyla böyle bir istatistik yoktur; demek ki bu, öznel bir değerlendirmedir. Yine aynı sayfada “elin ağzı torba değil ki büzesin” atasözünün asıl atasözü olduğu, çünkü “el” kelimesinin en geniş kapsamlı kelime olduğu iddia edilir. Anlam bilimsel olarak “en geniş kapsamlı kelime” nedir? Hangi kriterlere göre kelimenin “en geniş kapsamlı” olduğu iddia edilmektedir? Araştırmacı, çalışmasında/sözlüğünde zikrettiği 5374 atasözü için de bu kriterleri uygulamış mıdır? Toplumun deneyimlerini aktaran sözler olan atasözleri, tıpkı sözcük varlığımızın diğer unsurlarında olduğu gibi tarihî, coğrafi ve kültürel değişikliklere maruz kalarak anlamı aynı kalmak suretiyle ait olduğu lehçe ve/veya “ağız”ın özelliklerine göre çeşitlenmiştir (Aksan 2005: 111-117; Aksan 2003: 93-100; Aksan 1996: 33-34). Yazarın muğlak olarak koyduğu “en geniş kapsamlı” ölçütüyle asıl atasözünün belirlenmesi zor olacaktır. Bir dilin bir ağzını konuşan için X biçimi asılken diğeri için Y şekli asıl olabilir.

Türkiye Türkçesi ile yazılmış gazete, roman, dergi gibi kaynakların taranması atasözlerinin asıl biçimlerinin(?) tespiti için doğru bir yöntem midir? Bir atasözünün aslı olup olmadığı bu yöntemle belirlenebilir mi? Atasözleri, sözlü dönemin ürünleri olup ağız derlemeleri ve art zamanlı incelemelerin kullanılmasıyla -bir çeşit etimoloji çalışması- aslı biçimleri tespit edilebilecek sözlerdir. Yazarın verdiği “elin ağzı torba değil ki büzesin” atasözünün yazıya geçirildiği ilk kaynak ve bu kaynağın tarihi nedir? Bu gibi soruların cevaplanmasıyla aslı biçimlere ulaşılabilir. Eşzamanlı olarak ve tek yazı dili üzerinden yapılacak çalışmalarda tanıkların bu sözleri doğru kullandıkları iddia edilemeyeceği gibi aslı biçim de belirlenemez. Eşzamanlı bir çalışma ise, ancak Türk dilleri arasında bir karşılaştırma yapılarak gerçekleştirilebilir. Bu şekilde gerçekleştirilecek bir çalışmada anlamsal, kavramsal ve biçimsel olarak benzer olanlardan yola çıkılarak aslı biçimlere yakın olanlar tespit edilebilir. Atasözleri gibi tarihi çok eskilere dayanan sözlük unsurlarının bu kadar eski bir tarihî geçmişe ve geniş bir yayılma alanına sahip olan Türk dilinin tek bir kolu üzerinde incelenerek “aslı biçim budur” gibi öznel yargılara varılması, pek doğru -en azından bilimsel- görünmemektedir.

Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ-Tanımlı Sözlük’te Kaynakça Problemi

Dr. Necmi Akyalçın’ın bu kitabı da, kaynak gösterme yönünden pek çok sorun içermektedir. En basiti, kitabın başında anılan Konfüçyüs’ün hikâyesi (s. 10), pek çok

kimse tarafından bilinmekle birlikte bilimsel bir eserde -en azından etik olarak- alındığı kaynakla birlikte zikredilmeliydi.

Kaynakça ile ilgili asıl önemli problem ise başka. Araştırmacının, kitabın başındaki “*Bu çalışmaya alınan tanıklar konusunda bitirme ödevlerini hazırlarken bana yardımcı olan lisans öğrencilerime ve son kontrollerinde yardımlarını gördüğüm Ayfer Aytaç’a teşekkürlerimi sunarım.*” (s. 11) açıklamasından anlaşılan, tıpkı yukarıda bahsettiğimiz deyimlerle ilgili kitabında olduğu gibi, veri toplama aşamasında bitirme tezlerinden/ödevlerinden de yararlanmış olduğudur. Ancak, bu tezlerin/ödevlerin hiçbiri, bu kitabın da Kaynakça kısmında veya herhangi bir yerinde anılmamıştır. Aşağıda Yrd. Doç. Dr. Necmi Akyalçın tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde bu kitaplar yayımlanmadan önce yaptırılıp da bu kitaplarda isimleri anılmadan yararlanılan(!) bazı bitirme tezlerinin/ödevlerinin künyelerini biz verelim o zaman:

Adnan Yavuzyiğitoğlu, *Atasözü ve Deyim İncelemesi (Ethem İzzet Benice, Muazzez Tahsin Berkand, Güzide Sabri)*, 2008.

Ahu Kaskun, *Orhan Pamuk’un Romanlarında Atasözü ve Deyim Bakımından Söz Varlığı*, 2010.

Aycan Akdeniz, *Attila İlhan’ın Romanlarında Atasözü ve Deyim Bağlamında Söz Varlığı*, 2012.

Aykut Arslan, *Türk Romanında ve Hikâyelerinde Atasözü ve Deyimlerin Kullanılma Sıklığı (17 Örnek) (Nezihe Meriç, Kandemir Konduk, Pınar Kür)*, 2011.

Aylin Kahraman, *Orhan Kemal, Osman Şahin ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Romanlarında Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma*, 2008.

Ayşegül Aydemir, *Türk Öykü ve Romanlarındaki Atasözü ve Deyimlerin Varlığı Üzerine Araştırma Çalışması (Latife Tekin, Yılmaz Karakoyunlu, Yusuf Atılgan, Samim Kocagöz)*, 2010.

Ayşegül Sarı, *Cevdet Kudret, Ferit Edgü, Kemal Tahir, Coşkun Uçar ve Sulhi Dölek’in Roman ve Öykülerinde Kullanılan Atasözü ve Deyim Sıklığı Üzerine Bir Araştırma*, 2009.

Betül Akdağ, *Türk Romanları ile Oyunlarında Atasözü ve Deyim Varlığı Üzerine Bir Araştırma (Necati Cumalı)*, 2012.

Bilge Karakurt, *Aziz Nesin’in Yapıtlarında Kullanılan Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma*, 2012.

Buse Engin, *Tarık Buğra Yapıtlarında Deyim ve Atasözü Kullanım Sıklığı*, 2012.

Büşra Gürbüz, *Adalet Ağaoğlu’nun Öykü ve Romanlarında Kullanılan Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma*, 2012.

- Can Dilibal, *Talip Apaydın ve Necati Cumalı'nın Yapıtlarının Deyim ve Atasözü Varlığı Açısından İncelenmesi*, 2011.
- Cemal Emre Aydın, *Atasözü ve Deyim İncelemesi (Feyza Hepçilingirler, Tahsin Yücel)*, 2010.
- Damla Kayapınar, *Türk Roman ve Hikâyelerinde Atasözü ve Deyimlerin Kullanılma Sıklığı (17 Örnek)*, (Orhan Kemal, 72. Koğuş, Avare Yıllar, Baba Evi, Cemile, Çamaşırcının Kızı/Küçücük, Dünya Evi, Ekmek Kavgası, Grev, Kaçak/Hanımın Çiftliği, Kanlı Topraklar, Kardeş Payı, Kırmızı/Babil Kulesi, Yalancı Dünya, Oyuncu Kadın/Gavurun Kızı, Sarhoşlar, Sokakların Çocuğu "Suçlu 2", Suçlu "Suçlu 1"), 2012.
- Deniz Altınok, *Atasözü ve Deyim İncelemesi (Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay, Sait Faik Abasıyanık, Emre Kongar, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Oktay Bal, Azra Erhat, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Peyami Safa, Tarık Buğra, Selim İleri, İpek Ongun, Nadir Gezer, Zeynep Aliye, Mahmut Makal, Fahrünisa Boran, Osman Aysu, Şevket Süreyya Aydemir)*, 2008.
- Derya Arslan, *Hıfzı Topuz, Ahmet Altan İskender Pala ve Saide Kuds'un Romanlarında Deyim ve Atasözü Sıklığı Üzerine Bir Çalışma*, 2009.
- Derya Erol, *Türk Romanında Atasözü ve Deyimlerin Kullanılma Sıklığı (20 Örnek)* (Ahmet Günbay Yıldız, Ayşe Kulin, İnci Aral, Nedim Gürsel), 2009.
- Ebru Demir, *Sait Faik Abasıyanık'ın Yapıtlarında Deyim ve Atasözü Kullanım Sıklığı*, 2012.
- Erdem Levent, *Hasan İzzettin Dinamo ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yapıtlarında Kullanılan Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma*, 2008.
- Fatma Kübra Aydın, *Türk Öykü ve Romanlarındaki Atasözü ve Deyimlerin Varlığı Üzerine Araştırma Çalışması*, (Haldun Taner, Ayla Kutlu, Ayfer Tunç), 2010.
- Ferah Eylül Akdeniz, *Türk Romanlarında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılma Sıklığı (Bilge Karasu, İhsan Oktay Anar, Kemal Tahir, Murathan Mungan, Muzaffer İzgü, Orhan Kemal, Rifat Ilgaz, Selma Fındıklı, Zülfü Livaneli)*, 2009.
- Filiz Şahin, *Türk Romanında ve Hikâyelerinde Atasözü ve Deyimlerin Kullanılma Sıklığı (16 Örnek)* (Sezgin Kaymaz, Afet Ilgaz, Ayşe Kilimci), 2011.
- Gizem Demirbozan, *Türk Roman ve Hikâyelerinde Atasözü ve Deyimlerin Kullanılma Sıklığı (16 Örnek)* (Orhan Kemal), 2012.
- Gizem Dolgun, *Türk Romanlarında (20 Tane) Deyim ve Atasözü Kullanım Sıklığı* (Muazzez Tahsin Berkand), 2008.

Gökçen Göçen, *Türk Romanlarındaki Atasözü ve Deyimlerin Varlığı Üzerine Araştırma Çalışması* (Talip Apaydın, Halikarnas Balıkcısı, Orhan Hançerlioğlu), 2008.

Gözde Kayaalp, *Türk Romanlarında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılma Sıklığı* (Ahmet Ümit, Ayşe Kulin, Buket Uzuner, Vedat Türkali), 2009.

Gülşah Işık, *Atasözü, Deyim ve İkileme İncelemesi (27 Kitap)* (Sait Faik Abasıyanık, Sabahattin Ali, İbrahim Yıldırım, Nezihe Meriç, Edip Cansever, Enis Batur, Mahir Öztaş), 2007.

Gülşen Aktaş, *Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma*, 2008.

Gülşah Bayram, *Türk Öykü ve Romanlarındaki Atasözü ve Deyimlerin Varlığı Üzerine Araştırma Çalışması* (Elif Şafak, Turgut Özakman, Mehmet Güler, Şükran Kozal, Aziz Nesin, İhsan Oktay Anar, Hıfzı Topuz, Oğuz Atay, Tarık Dursun K.), 2010.

Gülşen Kanlı, *Orhan Kemal'in Romanlarında Kullanılan Atasözü ve Deyimler*, 2011.

Hülya Talay, *Ferit Edgü, Mehmet Güler ve Selma Fındıklı'nın Eserlerinde Kullanılan Atasözleri ve Deyimler Üzerine Araştırma*, 2011.

İbrahim Atlı, *Fakir Baykurt, Barlas Özarıkça ve Oktay Akbal'in Romanlarında Kullanılan Atasözleri ve Deyim Üzerine Bir Araştırma Çalışması*, 2008.

İlknur Yıldız, *Türk Romanında Kullanılan Atasözleri ve Deyimler Üzerine Araştırma Çalışması* (Melih Cevdet Anday, Aka Gündüz, Muzaffer İzgü, Ahmet Hamdi Tanpınar), 2008.

Laleser Şahan, *Türk Romanlarında Deyimlerin ve Atasözlerinin Kullanılması İle İlgili Bir Çalışma (15 Adet)*, 2007.

Metin Kirazlı, *Fakir Baykurt'un Romanlarında Kullanılan Deyimler ve Atasözleri Üzerine Bir Araştırma*, 2008.

Nurcan Parlayan, *Erol Toy, Mehmet Seyda ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma*, 2008.

Nurcan Tenekeci, *Reşat Nuri Güntekin'e Ait 12 Yapıtta Atasözleri ve Deyim Kullanım Sıklığı*, 2012.

Oğuz Doğan, *Abbas Sayar, Attila İlhan, Ayşegül Devocioğlu ve Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Romanlarında Kullanılan Atasözü ve Deyim Sıklığı Üzerine Bir Çalışma*, 2009.

Özge Amiral, *Türk Romanlarında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılma Sıklığı*

(16 Örnek) (Halim Bahadır, Şeref Benekçi, Ercan Akbay, Kemal Ateş), 2011.

Özge Özden, *Türk Roman ve Öykülerinde Kullanılan Atasözleri ve Deyim Sıklığı Üzerine Bir Araştırma*, 2009.

Seçil Duygu, *Rıfat Ilgaz'ın Yapıtlarında Kullanılan Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma*, 2012.

Sema Bekçi, *Kerime Nadir, Kemal Tahir ve Esat Mahmut Karakurt'un Romanlarında Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma*, 2008.

Seyhan Yalaz, *Günümüz Türk Romanlarında Kullanılan Atasözleri ve Deyim Sıklığı Üzerine Bir Araştırma (Alev Alatl, Mine Kırıkkanat, Nedim Gürsel, Nezihe Meriç, Osman Necmi Gürmen, Ömer Zülfü Livaneli, Pınar Kür)*, 2009.

Tuba Çilingir, *Faik Baysal, Hasan Ali Topbaş, Reha Çamuroğlu, Muzafer Oruçoğlu ve Pınar Kür'ün Romanlarında Deyim ve Atasözleri Kullanım Sıklığı*, 2009.

Biraz daha özele girerek araştırmacının bu bitirme tezlerinden/ödevlerinden atasözleriyle ilgili bu kitabında isim ve kaynak belirtmeden nasıl yararlandığını(!) somut örneklerle verelim:

TEZİN ADI	TEZDEKİ SAYFA	KİTAPTAKİ SAYFA
Ahu Kaskun, Orhan Pamuk'un Romanlarında Atasözleri ve Deyim Bakımından Sözvarlığı, ÇOMÜ Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Danışman: Necmi AKYALÇIN, 2010	81 Ağaç yaş iken...	87
İbrahim Atlı, Fakir Baykurt, Barlas Özçırkıkçı ve Oktay Akbal'ın Romanlarında Kullanılan Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir Araştırma Çalışması, ÇOMÜ Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Danışman: Necmi AKYALÇIN, 2008	43 Değirmenden gelenin...	245
	53 Borcun iyisi vermek...	205
	14 Bülbülü altın kafese...	213
	16 Küçük balık büyük balık...	279
	54 Hasmın karınca ise...	346
	18 Düğün el ile...	272
	19 Ummadığın taş...	549
	21 Eskisi olmayanın...	300
	63 İt ürür, kervan...	63
	27 Ak koyunu gören...	97
	41 Olmuşla ölmüşe...	41
	28 Dağ kuşu dağda..., Yoktan yonga..., Ana gibi yar...	239,587, 126

	35	Nasip ise gelir... Sokma akılla...	466, 509
	36	Dost başa...	268
	37	Aslanın artığı...	140
	41	Sözün tamamı...	514
	42	Gönlün sığıdığı...	324
Metin Kirazlı, Fakir Baykurt'un Romanlarında Kullanılan Deyimler ve Atasözleri Üzerine Bir Araştırma, ÇOMÜ Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Danışman: Necmi AKYALÇIN, 2008	54	Keçinin çıktığı...	413
	53	Eşek eşeği ödünç...	305
	107	Ayart...	160
	89	Şahin sinek...	523

Yukarıda detaylı künyelerini verdiğimiz bitirme tezleri ile adı geçen kitapların yayımlanmasından önce Bölüm öğrencilerine yaptırılan ödevler kontrol edildiğinde bunlara benzer pek çok örneğin karşımıza çıkacağı kanaatindeyim.

Sonuç olarak Yeni Türk Dili Anabilim dalına mensup bir öğretim üyesi olan bir akademisyenin, deyimler ve atasözleriyle ilgili kitaplarını yazarken bilimsel ölçütlerin uygulanması ve etik kurallara uyulması konusunda daha dikkatli olması gerekirdi. Bu kitaplarla ilgili değişik dergilerde araştırmacının bazı dostları tarafından övgü yazıları yazılması veya bu çalışmalardan birine 2011 yılında ödül verilmesi, bu söylediklerimizin önemini ortadan kaldırmaz.

Kaynakça

- Adalı, Oya (1979), *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, Doğan (2003), *En Eski Türkçenin İzinde*, İstanbul: Multilingual.
- Aksan, Prof. Dr. Doğan (1990), *Her Yönüyle Dil -Ana Çizgileriyle Dilbilim-*, Cilt: 3, Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, Doğan (1996), *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, Doğan (1999), *Anlambilim -Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi-*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2005), *Türkçenin Zenginlikleri ve İncelikleri*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akyalçın, Necmi (2012), *Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ-Tanımlı Sözlük*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Akyalçın, Necmi (2012), *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri DEYİMLERİMİZ*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Elçin, Şükrü (1981), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökdayı, Hürriyet (2008), "Türkçede Kalıp Sözler", *Bilig*, Kış, S: 44, s. 89-110. (<http://yayinlar.yesevi.edu.tr/files/article/165.pdf>) (Erişim tarihi: 30.05.2014)
- Hatiboğlu, Vecihe (1964), "Atasözleri ve Deyimler", *Türk Dili*, C: XII, S: 176, s. 468-470.
- Özdemir, Emin (1997), *Açıklamalı Örneklili Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uzun, Leyla Subaşı (1991), "Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri", *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara: Hitit Yayınevi, s. 29-39.